

Absyda - występuje w architekturze sakralnej i jest to półkoliste pomieszczenie „dostawione” do budynku kościoła występujące najczęściej za ołtarzem lub jako wnęka w murze kościelnym.

Architektura – to jedna z głównych dziedzin plastyki, jest sztuką kształtowania przestrzeni życia człowieka. Oznacza to projektowanie i budowanie obiektów z uwzględnieniem ich przeznaczenia oraz umiejscowienia. W tradycyjnym ujęciu forma architektoniczna wynika z funkcji. Główne cechy architektury to: użyteczność, piękno oraz trwałość.

Architrav - (nadstupie) – główny (najniższy) poziomy człon belkowania antycznego, który podtrzymywał belki stropu. Spoczywał on bezpośrednio na kolumnach.

Belkowanie – w architekturze klasycznej był to najwyższy, poziomy, spoczywający na kolumnach lub ścianach, trójdzielny człon budowli, składający się z architrawu, fryzu i gzymsu.

Dywizjonizm - metoda malarska zapoczątkowana przez twórców impresjonizmu, Dywizjonizm polega na ograniczeniu palety barw widma słonecznego. Farby nakładane są plamami „czystych” kolorów, które, obserwowane z pewnej odległości, mieszają się w siatkówce oka widza, tworząc kolory uzupełniające. Uzyskuje się w ten sposób efekt wibracji i świetlistości, niemożliwy do osiągnięcia przy mieszaniu kolorów.

Empora - element architektoniczny występujący najczęściej w kościele w postaci odrębnej kondygnacji o charakterze antresoli, usytuowanej nad kruchtą lub nadwieszanej nad głównym wejściem do świątyni.

Faktura – w plastyce jest to charakterystyczny sposób ukształtowania powierzchni dzieła wynikający z tworzywa, techniki i woli artysty, (jest śladem jaki pozostawia narzędzie artysty).

Fasada- to elewacja frontowa (przód budynku), najczęściej z wejściem do budynku. Jest zazwyczaj bardziej ozdobna, odróżnia się bogatszą kompozycją, architekturą i dekoracyjnością od pozostałych.

Fresk - technika malarstwa ściennego polegająca na malowaniu na mokrym tynku farbami odpornymi na alkaliczne działanie zawartego w zaprawie wapna.

Frotaż – technika rysunkowa polegająca na pocieraniu grafitem kartki papieru położonej na fakturalnie ukształtowanych powierzchniach różnych materiałów, w celu uzyskania dokładnego odwzorowania ich struktury.

Fryz – środkowy, poziomy człon belkowania z reguły leżący między architrawem i gzymsem. Bardzo często zdobiony płaskorzeźbami.

Grafika - jeden z podstawowych obok malarstwa i rzeźby działów sztuk plastycznych. Obejmuje techniki pozwalające na powielanie rysunku na papierze lub tkaninie z uprzednio przygotowanej formy. Jedno dzieło w wielu egzemplarzach, obejmuje dzieła, w których najistotniejsze są rysunek i linia. Grafikę, ze względu na funkcję dzieł, możemy podzielić na warsztatową (artystyczną) i użytkową (projektowanie graficzne), natomiast ze względu na materiał z którego wykonano matrycę, możemy wyróżnić m. in. drzeworyt, linoryt, gipsoryt i miedzioryt.

Gzyms – element architektoniczny w postaci poziomej listwy wystającej przed lico muru, która chroni elewację budynku przed ściekającą wodą deszczową. Nierzadko pełni też funkcję ozdobną.

Impresjonizm (fr. impressionisme < łac. impressio 'odbicie', 'wrażenie') – nurt w sztuce europejskiej, a później także amerykańskiej, który został zapoczątkowany przez grupę paryskich artystów studiujących w Atelier Gleyère oraz w Académie Suisse w drugiej połowie XIX wieku. Osiem paryskich wystaw w latach 1874-1886 zaowocowało zerwaniem nowej sztuki z akademizmem obowiązującym w II połowie tego stulecia. Za początek impresjonizmu uznaje się I wystawę grupy artystów zorganizowaną w atelier fotograficznym Nadara w 1874 roku. Najbardziej charakterystyczną cechą malarstwa i rzeźby impresjonistycznej było dążenie do oddania zmysłowych, ulotnych momentów – "złapania uciekających chwil". Nazwa kierunku została ironicznie nadana przez krytyka sztuki oraz dziennikarza Louisa Leroy i pochodzi od tytułu obrazu Claude'a Moneta „Impresja, wschód słońca”.

Inicjał – litera rozpoczynająca rozdział lub fragment tekstu w rękopisach albo drukach, wyróżniająca się wielkością, najczęściej kolorowa, o ozdobnym kształcie, dekorowana ornamentami (średniowiecze).

Kanon – w sztukach plastycznych ogół zasad, wzorców i reguł kompozycyjnych przyjętych w danej epoce. Wiązał się ściśle z nauką o proporcjach, gdzie uznawano, że piękno dzieła zależy od odpowiedniej matematycznej proporcji części dzieła do jego całości.

Kolumna – pionowa podpora architektoniczna o kolistym przekroju trzonu. Jeden z najstarszych i najpowszechniej stosowanych w architekturze elementów podporowo-dźwigowych pełniących funkcje konstrukcyjne.

Kolumnada – rząd kolumn połączonych ze sobą belkowaniem lub łukami arkadowymi.

Kolaż - (fr. collage), układ plastyczny powstały dzięki technice sklejanie elementów z różnych materiałów.

Kompozycja- w sztukach plastycznych układ elementów zestawionych ze sobą w taki sposób, aby tworzyły one harmonijną całość. Kompozycją określa się również samo dzieło, zawierające połączone ze sobą składniki. Rodzaje kompozycji:

- kompozycja otwarta i kompozycja zamknięta
- kompozycja statyczna i kompozycja dynamiczna
- kompozycja geometryczna, kompozycja rytmiczna i kompozycja swobodna
- kompozycja symetryczna i kompozycja asymetryczna
- kompozycja rzędowa, kompozycja pasowa i kompozycja kulisowa
- kompozycja diagonalna, kompozycja horyzontalna i kompozycja wertykalna
- kompozycja abstrakcyjna i kompozycja realistyczna
- kompozycja dośrodkowa i kompozycja odśrodkowa

Kontrapost – w sztukach plastycznych sposób ustawienia postaci tak, iż cały ciężar jej ciała opiera się na jednej nodze, podczas gdy druga jest odciążona i lekko wspiera się na ziemi. Ten układ nóg równoważony jest przez wygięcie tułowia i rąk - barki są pochylone przeciwnie w stosunku do bioder, co w połączeniu z pochyleniem głowy sprawia, że kręgosłup postaci tworzy kształt litery "S". Jedna z rąk zwykle jest spuszczone, a druga coś dzierży.

Kontur – zarys („obrys”) kształtów jakiejś postaci lub przedmiotu.

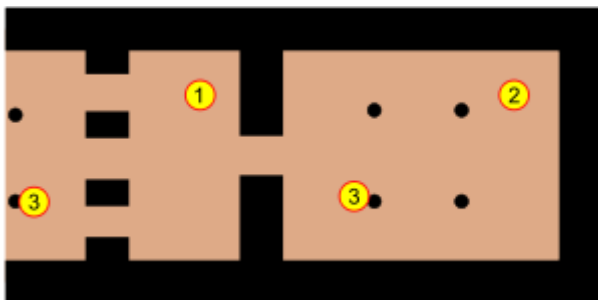
Kopuła - sklepienie o kształcie czaszy, półkolisty, półeliptyczne, ostrołukowe lub cebulaste, oparte na murze lub bębnie budowane nad pomieszczeniami o planie kolistym, eliptycznym albo wielobocznym za pośrednictwem pendentywów lub tromp.

Litografia - (gr. lithos - kamień, grapho - rysuję) - technika graficzna, w której wykonuje się rysunek na specjalnym kamieniu, a następnie poddaje działaniu słabego kwasu, który spływa po tłustym rysunku, zabezpieczając pozostałe miejsca przed przyleganiem farby drukarskiej.

Łuk – linia krzywa, według której prowadzony jest łęk. Jeden z najważniejszych elementów architektonicznych, o podstawowym znaczeniu dla kształtowania budowli poszczególnych epok. Jako konstrukcyjny, podparty na końcach, służący głównie do wzmacniania ścian, oraz w sklepieniach do przenoszenia na zewnątrz ciężaru własnego jak i dźwiganego (tzw. oporowy). Jako niekonstrukcyjny, służący dekoracji ścian – formowany w tynku lub stiuku.

Malarstwo – jedna z podstawowych dziedzin plastyki, której głównymi środkami wyrazu są kolor i kształt. Występują one w dziełach jako plamy barwne tworzące różne kompozycje. Malarstwo najczęściej naśladuje rzeczywistość, a także służy utrwalaniu piękna, różnorodności oraz bogactwa widzianego świata.

Megaron – w starożytnej Grecji typ prostokątnego planu z głównym pomieszczeniem z paleniskiem oraz przedsionkiem wspartym na kolumnach.

Schematyczny plan megaronu:

1. Przedsionek
2. Izba
3. Kolumny

Mozaika – technika malarska, polegająca na tworzeniu obrazów lub ornamentów z małych, barwnych kamieni, elementów ceramiki lub szkła, układanych na odpowiednio przygotowanym podłożu.

Nawa – część kościoła przeznaczona dla zgromadzenia wiernych, w budowlach wielonawowych wyróżnia się nawę główną (biegnącą przez środek budowli) i zazwyczaj węższe i niższe od niej nawy boczne, czasem występuje również nawa poprzeczna (transept).

Perspektywa- to pojęcie stosowane przede wszystkim w architekturze, malarstwie i innych sztukach wizualnych, oznacza sposób oddania trójwymiarowych obiektów i przestrzeni na płaszczyźnie. Istnieje kilka rodzajów perspektywy, takich jak np.

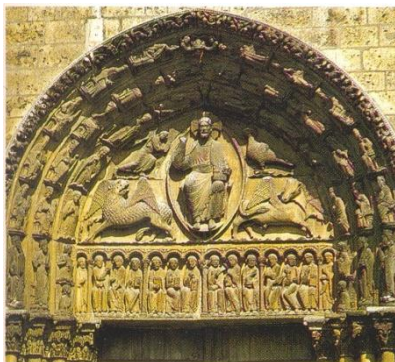
- linearna (zbieżna, geometryczna),
- malarska,

- powietrzna,
- kulisowa,
- odwrócona,
- perspektywa krzywoliniowa (poprawna),
- żabia,
- z lotu ptaka.

Plakat - ogłoszenie publiczne łączące tekst z kompozycją plastyczną, wykorzystuje prosty, jasny przekaz. Jest wielkoformatowym, rozwieszanym w miejscach publicznych drukiem skomponowanym z tekstu i obrazu, przeznaczonym do rozpowszechniania ujętej w lapidarnej formie informacji lub idei.

Plan budynku – to nic innego jak rzut poziomy, który tworzy się poprzez „przecięcie” bryły poziomo (tak jak przekrajasz bułkę). Zwykle takie przecięcie dokonywane jest na wysokości okien i taki rysunek się tworzy. Do niego dodawany jest rysunek rzutowanych poziomo sklepień i innych elementów znajdujących się ponad linią przecięcia którą wykonaliśmy, np.: empor. Oprócz planów poziomych, ukazujących całą przestrzeń obiektu, występują także rzuty pionowe i poprzeczne. Cały zestaw rzutów potrzebny jest do dokumentacji architektonicznych i konserwatorskich zabytków.

Portal – architektoniczne, ozdobne obramienie drzwi wejściowych w kościołach, pałacach, ratuszach, bogatszych kamienicach, czasami także drzwi wewnętrznych.

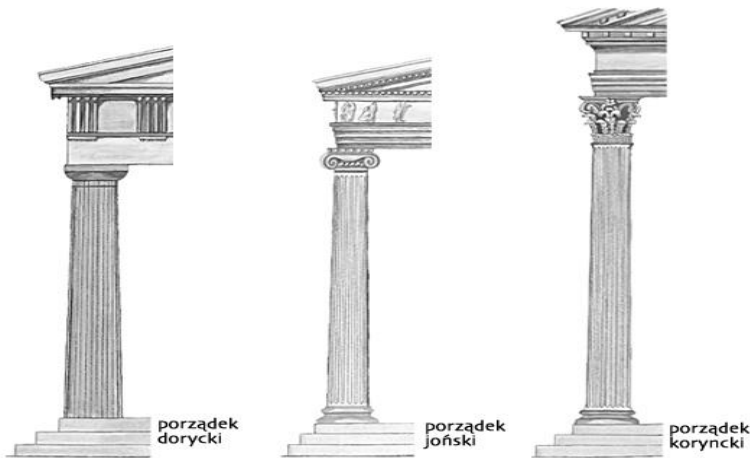

Porządki greckie - w starożytnej Grecji uformowały się trzy główne porządki architektoniczne:

a) **styl dorycki**- jest najstarszy z trzech porządków greckich. Charakteryzuje się dużymi wymiarami kolumn. Jest to porządek, w którym kolumny nie mają bazy, trzon jest żłobkowany a głowica (kapitel) ma bardzo prosty kształt.

b) **styl joński**- kolumna w stylu joński jest smuklejsza bardziej dekoracyjna i lekka baza składa się z około 3 pierścieni, głowica zakończona jest po dwóch stronach ślimakowatymi skrętami (tzw. woluty, podobne do skorupy ślimaka lub rogów barana).

c) **styl koryncki**- podobny do jońskiego, jest to styl reprezentacyjny, ozdobny, bogaty. Głowica kolumny uformowana jest na kształt liścia akantu.

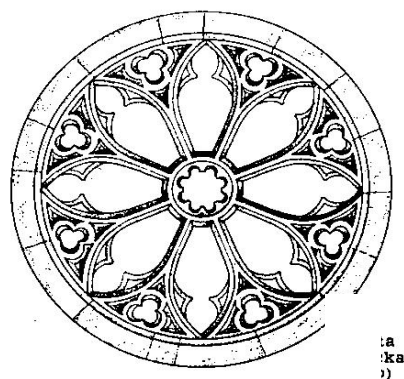

Prezbiterium - przestrzeń kościoła przeznaczona dla duchowieństwa oraz służby liturgicznej. Zwykle jest wydzielone od reszty świątyni podwyższeniem, balustradą.

Puentylizm – technika malarska neoimpresjonistów, polega na tworzeniu obrazów z niewielkich barwnych punktów; regularne plamy czystych kolorów, widziane z określonej odległości tworzą odpowiednie kształty i odcienie (jednym z twórców wykorzystujących tą technikę był G. Seurat)

Rotunda – budowla w układzie centralnym, wzniesiona na planie koła. Składa się z jednego pomieszczenia przykrytego często kopułą, czasem z dobudowanymi apsydami. Rotunda może stanowić budynek zamknięty, czasem okolony kolumnadą. Budowle tego typu znane są od starożytności.

Rozeta, różyca (z francuskiego)– ornament architektoniczny w kształcie rozwiniętej róży. W architekturze gotyku rozetą nazywa się okrągłe okno wypełnione witrażem i ornamentem maswerkowym umieszczone nad głównym portalem kościoła. W Krakowie znajduje się m.in. nad wejściem do Katedry na Wawelu. Mianem rozety określane są również dekoracyjne kompozycje roślinno-kwiatowe na plafonie lub suficie, malowane lub wykonane w stiuku, charakterystyczne dla wnętrz budowli z XVIII i XIX wieku.

Rysunek – jedna z dziedzin plastyki, którą możemy nazwać podstawową. Kompozycja linii wykonana na płaszczyźnie, polegająca na nanoszeniu na powierzchnię walorów wizualnych przy użyciu odpowiednich narzędzi (głównie ołówka, a także węgla, sepia, itp.).

Rzeźba - jedna z głównych dziedzin plastycznych. Od malarstwa i grafiki odróżnia ją trójwymiarowość – jej wytwory można oglądać ze wszystkich stron. Oprócz tych cech rzeźba może posiadać fakturę (w zależności od użytego materiału), kompozycję lub kolor. Rzeźba to najczęściej trójwymiarowy obiekt o określonych kształtach, liniach i konturach, zajmujący miejsce w przestrzeni.

Sztuka użytkowa – zajmuje się wytwarzaniem przedmiotów codziennego użytku, wykonywanych w niewielkich partiach przez twórcę (artystę) lub zaprojektowanych przez niego i wykonywanych przemysłowo na dużą skalę.

Transept – nawa poprzeczna przecinająca nawę główną kościoła pod kątem prostym.

Tympanon- inaczej tympan, w architekturze klasycznej (starożytna Grecja, starożytny Rzym) pojęciem tym określano wewnętrzne trójkątne pole frontonu, gładkie lub wypełnione rzeźbą, stanowiące charakterystyczny element monumentalnych budowli Grecji i Rzymu. Element ten występuje także w monumentalnych budynkach nowożytnych kształtowanych pod wpływem architektury antycznej (klasycyzm i eklektyzm historyczny). W architekturze romańskiej i gotyckiej terminem tym opatruje się półkoliste lub ostrołukowe pole wypełniające przestrzeń między nadprożem a łukiem (archiwoltą) portalu, wypełnione najczęściej płaskorzeźbą.

Walor – w malarstwie jest to stopień jasności barwy, w rysunku to stopień natężenia różnych odcieni szarości.

Witraż – ozdobne wypełnienie okna, wykonane z kawałków kolorowego szkła wprawianych w ołowiane ramki osadzone między żelazne sztaby. Ramki stanowią kontur rysunku, kreskowanie na szkłe lub malowanie na nim przezroczystymi farbami podkreśla charakterystyczne elementy (głowę, oczy, ręce, fałdowanie szat, cieniowanie figur itp.). Witraże stosowano głównie w budownictwie sakralnym.

Wzornictwo przemysłowe – jedna z dziedzin plastyki. Jest działalnością twórczą, której celem jest określenie zewnętrznych cech przedmiotów (zaprojektowanie) wytwarzanych przemysłowo, które to cechy określają strukturalne i funkcjonalne relacje, jakie dany wzór przemysłowy czynią całością spójną, i to zarówno z punktu widzenia producenta, jak i użytkownika.